

نقش شهروند مسئول در تبیین فرهنگ مصرف آب (نهادینه کردن امر به معروف ونهی از منکر)
دکتر مهری اذانی استادیار گروه جغرافیا دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد ، مسئول کمیته
پژوهشی زنان واحد نجف آباد*

سوسن ستار بروجنی ، مربی گروه زبان دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد
چکیده:

دنیای امروز، دنیای پر راز ورمز شگفتی ها است. دنیایی با فرهنگ های متفاوت و مردمانی با اندیشه های خاص که هر کدام فرهنگی متناسب با مکان وايدئولوژی های خویش را می سازند. سکونت گاه های بشری (شهری و روستایی) متاثر از نگرش انسان ها، مدیریت، تکنیک و تا کتیک هایی است که هر فرد با محیط خویش در روند خط مشی های القایی، اکتسابی ویا نهادی آن را کسب کرده و ساختار محیط را می آفریند.

نقش شهروندها در هویت بخشی مکانی بسیار مهم ودر خور تعمق است. شهروند مسئول در تبیین فرهنگ اسلامی مصرف آب با توجه به جهان شمالی دین مبین اسلام وتحقیق بخشیدن به پایه های مهم امر به معروف ونهی از منکر می تواند رسالت خویش را در حفظ حیات با توجه به توسعه پایدار در جهان کنونی به تصویر بکشد. زیرا «آب» گنجینه مشترک همه انسانها است که باید به نسل های بعدی سپرده شود.

هدف این مقاله بررسی نقش شهروند مسئول در زمینه مصرف واستفاده از منابع طبیعی به طور اعم و منابع آب به طور اخص می باشد.

روش این پژوهش بر اساس هدف بنیادی و بر اساس ماهیت توصیف، موردی است که از کمیت های آماری در تحلیل داده ها استفاده گردیده است.

از یافته های این پژوهش می توان به صراحت کلامی قرآن در زمینه استفاده معقول از منابع طبیعی واحادیث سیره نبی در زمینه نهادینه کردن امر به معروف ونهی از منکر در خصوص این منبع الهی که در کل مقاله به طور مژروح به آن پرداخته شده است . اشاره کرد.
واژه های کلیدی : فرهنگ، منابع طبیعی ، آب، امر به معروف ونهی از منکر

بیان مساله:

آب یکی از بزرگترین چالش های قرن حاضر است که می تواند سر منشاء بسیاری از تحولات محیطی در جوامع مختلف باشد.

صرف آب در جهان و ایران سوال های خاصی را در ذهن پژوهشگران این مقاله ایجاد کرده است. آیا منابع آب در ایران کاف مصرف جمعیت را در زمینه های خاص شرب ، کشاورزی صنعت و خدمات می نماید؟

و یا درخصوص منابع آب در قرآن چگونه اشاره شده است؟ ویا وظیفه یک مسلمان در زمینه استفاده از این منبع حیاتی چیست؟ و سوال های دیگر که ذهن محققین مقاله را برآن داشت تا برای یافتن پاسخ این سوال ها به این پژوهش بپردازند.

روش و هدف این پژوهش

هدف کلی این پژوهش بررسی نقش شهروند مسئول در تبیین فرهنگ مصرف آب با تأسی از احکام دینی، امر به معروف و نهی از منکر می باشد. که در این زمینه با نوع پژوهش بر اساس هدف بنیادی بوده و روش استفاده از توصیفی از طریق مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی، احادیث و امارهای منابع مختلف به تحلیل موضوع پرداخته شده است.

پیشینه پژوهش

در زمینه تاریخچه منابع آب و مصارف آن کتاب‌ها و مقالات مختلفی نوشته شده است. اما در خصوص مصرف آب و ارتباط اهمیت آن در قران و چگونگی مصرف نقش شهروند مسئول در این زمینه تاکنون تحقیقی صورت نگرفته است از مهم ترین منابع اسلامی که در این زمینه نگارش یافته است.

می توان به مجموعه مقالات (۲۱ مقاله) اولین همایش علمی و تحقیقاتی بهینه سازی مصرف آب در ایران، مرداد ماه ۱۳۷۹، مجموعه مقالات اولین و دومین همایش ملی جغرافیا و قرن ۲۱ که در اردیبهشت ماه سال ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ در دانشگاه آزاد اسلامی نجف آباد برگزار گردیده همچنین مقالات مندرج در بولتن کمیته ملی توسعه پایدار در تابستان ۱۳۸۳ و مقالات مندرج در مجله های طب عمومی در سال های ۱۳۵۰ و ۱۳۴۵ و گزارش سوم منابع آب از دسته مطالعات توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی استان اصفهان در دی ماه ۱۳۷۶ که توسعه سازمان برنامه و بودجه استان انتشار یافته و مقالات نوشته شده در خصوص اهمیت امر به معروف و نهی از منکر در همایش های الگوی بهینه مصرف ..... اشاره نمود.

بحث

اهمیت آب در خاورمیانه و ایران

آب به عنوان یک مسئله بحرانی برای توسعه پایدار، محیط زیست سالم، کاهش فقر و گرسنگی، توسعه صنعتی و اقتصادی و نیز ضرورتی برای سلامت و بهداشت انسانها به شما می آید (پور آدم، ۱۳۸۴، ص ۸) توسعه اقتصادی، اجتماعی بدون توجه کافی به محدودیت های سامانه های زیست محیطی واکولوژیکی نمی تواند برای مدت طولانی دوام داشته و پایدار نخواهد بود.

زیست محیطی واکولوژیکی نمی تواند برای مدت طولانی دوام داشته و پایدار نخواهد بود. بروس (۱۹۹۲) شرایط دیگری را نیز برای توسعه پایدار منابع آب باز شناخته است.

طرحهای توسعه نباید سامانه های حیاتی زیر بنایی نظیر آب، خاک، هوا و سایر سامانه های بیولوژیکی تحت تاثیر آنها را تخریب کنند و یا به آنها خسارت برسانند.

توسعه پایدار همچنین نیازمند سیستم های اجتماعی پایداری در سطوح بین المللی، ملی و محلی و حتی خانواده برای توزیع عادلانه منافع حاصل از کالاهای خدمات است. ایجاد سامانه های اجتماعی مناسب باید به عنوان یکی از مهمترین اقدامات طرحهای توسعه منابع آب در مناطقی که دارای ساختار اجتماعی مناسبی تلقی شود (جهانی و همکار، ۱۳۷۴: ۷)

بین سالهای ۱۹۵۰ و ۱۹۹۰ تقاضا برای آب سه برابر شده و با وجود سعی در کنترل میزان مصرف، این مسئله رو به افزایش است. اگر مصرف همین گونه پیش برود تقاضا برای آب تا سال ۲۰۳۰ بیش از میزان قابل دسترس خواهد بود. (راعی، ۱۳۸۴: ۵۶) در حال حاضر حدود ۱/۵ میلیارد نفر از

جمعیت جهان از دسترسی به آب آشامیدنی کافی محرومند و آب آشامیدنی دو میلیارد نفر دیگر بدون انجام عملیات تصفیه و رعایت اصول بهداشتی تامین می شود که ۳۰۰ میلیون نفر از این افراد در کشورهای پیشرفته زندگی می کنند (وزارت نیرو، ۱۳۷۲: ۲)

آب ضرورت زندگی است با این حال میلیونها نفر در سرتاسر دنیا با کمبود آب مواجه می باشند و میلیونها کودک هر ساله براثر بیماریهای مرتبط با آب جان خود را از دست می دهند.

منابع آب جهان تنها راه حفظ بقا و توسعه پایدار در قرن ۲۱ می باشد (دھقانیان، ۱۳۸۴: ۳) موضوع کمبود آب بحران سربه مهر نهاده بشریت در دنیای امروز است. حدوداً ۴۰۰ کودک بی گناه هر روز جان خود را براثر بیماری هایی نظیر اسهال ووبا که از آب آلوده و عدم بهداشت ناشی می شوند از دست می دهند (پیشین: ۱۷)

آب شناسان، کشورهایی را که سرانه منابع آب آنها بین ۱۰۰۰ تا ۲۰۰۰ متر مکعب باشد دچار کم آبی می دانند.

زمانی که این رقم از ۱۰۰۰ متر مکعب پائین تر آید، جامعه دچار بحران شده و تولید غذا، توسعه اقتصادی و حفظ اکوسیستم های طبیعی آن دچار تنگنای چدی می گردد (پیام یونسکو، ۱۳۷۳: ۲۰) در حال حاضر ۲۶ کشور با ۲۳۲ میلیون نفر جمعیت به گروهی تعلق دارند که شدیداً دچار کمبود آب هستند (وزارت نیرو، ۱۳۸۲: ۱۰) از این میان ۹ کشور در خاورمیانه قرار دارند (الفیشاوی و همکاران، ۱۹۹۴: ۱۴۱) و برآورده گردیده که تا سال ۲۰۵۰ میلادی این تعداد به ۶۶ کشور با جمعیتی حدود ۳/۲ کل جمعیت جهان خواهد رسید (صباغ زاده، ۱۳۷۹: ۲۱۰)

خاورمیانه منطقه ای است در یکی از نام آرام ترین نقاط دنیا، که به لحاظ ژئوپلیتیک بحث های فراوانی راجع به آن وجود دارد. این منطقه با داشتن ۵ درصد جمعیت جهان تنها به یک درصد آبهای قابل مصرف جهان دسترسی دارد. (پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۱: ۴)

افزایش بی رویه جمعیت، بی توجهی در بهربرداری از محیط زیست، مدیریت غلط و سیاست گذاری های اشتباه مدیران صنعت آب کشورهای منطقه از عوامل عمدۀ بحران کم آبی خاورمیانه است. (برز، ۱۹۹۳: ۱۲۷-۱۳۲)

تأثیر کم آبی در خاورمیانه نسبت به مناطق دیگر جهان به لحاظ موقعیت جغرافیایی و شرایط اقلیمی، اقتصاد شکننده اکثر کشورهای منطقه، بحران های اجتماعی، عدم مشروعیت برخی از حکومت ها و اوضاع اقتصادی آنها، درگیری و جنگ بهره برداری سنتی از منابع آب و عدم مدیریت یکپارچه شدیدتر می باشد. (مسیبی، ۱۳۸۵: ۲۲۰)

ریشه اغلب منازعات واختلافات جوامع ساکن در این منطقه آب است. تاریخ خاورمیانه با آب درآمیخته است. بارش کم و نامنظم، منابع آبی ناچیز، رودخانه های مشترک، تنوع نژاد و قومیت ها، مرزهای نامشخص و بحث انگیز، اختلافات فرهنگی و مذهبی، عدم وجود ضوابط قانونی خاص با توافقنامه های منطقه ای و یا فقدان ضمانت اجرای معاہدات در مورد آبهای مشترک و عدم اعتماد متقابل وسوء برداشت بین کشورها از جمله عوامل چالش و بحران کم آبی در منطقه تلقی می شود. کم آبی در خاورمیانه به حدی است که در دهه آینده ۲۰۰ میلیون نفر از ساکنان منطقه از تامین آب مورد نیاز کشاورزی، صنعتی، آشامیدنی خود ناتوان خواهد بود (شوون الاوسط، ۱۹۹۲، ص ۷۲). برهمین اساس امنیت آبهای در زمرة امنیت ملی کشورها خواهد بود (الوحدة، ۱۹۸۹: ۸)

جدول شماره (۱) میزان وابستگی چند کشور خاورمیانه به آبهای مشترک را نشان می دهد که ایران نیزیکی از این کشورها می باشد.

جدول شماره (۱) میزان وابستگی چند کشور خاورمیانه به آبهای مشترک

ردیف	کشور	جمعیت(میلیون نفر)						
		صرف آب (میلیون مترمکعب)	۲۰۱۰	۲۰۰۰	۱۹۹۰	۲۰۱۰	۲۰۰۰	۱۹۹۰
میزان وابستگی به آبهای مشترک (درصد) در سال ۲۰۰۰								
۱	مصر	۹۷	۷۷۵۳۰	۶۵۴۰۰	۴۵۷۰۰	۸۱/۸	۶۹	۵۸/۳
۲	سوریه	۷۹	۲۱۵۱۰	۱۴۹۵۰	۱۰۶۲۰	۲۵/۹	۱۸	۱۲/۸
۳	سودان	۷۷	۲۳۴۴۰	۱۷۹۰۰	۱۲۵۰۰	۴۴	۳۳/۴	۲۵/۹
۴	عراق	۶۶	-	-	۴۷۰۰۰	۳۱	۲۷/۲	۱۷/۱
۵	اسرائیل	۲۱	۲۱۸۰	۱۹۳۰	۱۷۵۰	-	-	-
۶	ایران	۸	-	۸۴۰۰۰	۷۷۰۰۰	۷۹	۶۶/۵	۵۷/۵

ماخذ: کیافر، ۱۳۷۷

از این رو کمیابی آب، این ماده حیاتی را در دستور کار سیاسی جهان قرارداده است (سراج الدین، ۱۹۹۴: ۹۵) برگزاری همایشها و نشستهای بین المللی که نگرانی دولتها و ملتها را از بحران آب نشان می دهد بیانگر این واقعیت است که کمبود منابع آب شیرین به یک مسئله جهانی تبدیل شده و جهان شتابان و پرهراس به ژرفای فاجعه کمبود آب و مشکلات برخاسته از ان نزدیک می شود (ساری صراف، ۱۳۸۴: ۲۰۲)

در سال ۱۹۹۲ کنفرانسی با عنوان «آب و محیط زیست، وضع توسعه در آستانه قرن بیست و یکم» در دوبلین ایرلند برگزار شد. در این کنفرانس اعلام شد: کمیابی و بهره برداری نادرست از منابع آب شیرین مشکلاتی جدی و چشمگیر برای توسعه پایدار و پاسداری از محیط زیست پدید آورده است و بهداشت انسانها، امنیت غذایی، توسعه صنعتی و سیستم‌های اکولوژیکی را در معرض خطر قرار داده است. (جهانی وهمکار، ۱۳۷۴: ۱۶)

کنفرانس «نقش آب در همگرایی و توسعه کشوهای خاورمیانه» با حضور کارشناسان کشورهای خاورمیانه، اروپا و آمریکا در تابستان ۱۹۹۴ در آنکارا برگزار شد و چگونگی بهره برداری از رودخانه‌های مشترک منطقه به عنوان عاملی برای همگرایی و دوستی و یا واگرایی و دشمنی مورد بررسی قرار گرفت. در سال ۱۹۹۷ مجمع عمومی سازمان ملل نشست ویژه‌ای با حضور شماری از رهبران جهان و هیئت‌های نمایندگی کشورها، در زمینه مدیریت آب، سه سند مهم را مورد بررسی قرار داد، که کنوانسیون ارزیابی منابع آب و مصارف آب در جهان و کنوانسیونی با عنوان «استفاده‌های غیر کشتیرانی از آبراهای بین المللی» از آن جمله بود.

همه این شواهد و قرائن نشان دهنده تلاش بین المللی برای سازماندهی موضوع آب است که یکی از مهمترین و کلیدی ترین چالش‌های جهانی در آغازه زاره سوم و به صدا در آمدن زنگ خطر بحران این منبع حیاتی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین المللی است.

زیرا آب از قدیم الایام یکی از منابع اصلی وعمده درگیری ونزاع بین ملتها، شهرها و روستاهای بوده است. چگونگی شکل گیری نظامهای سیاسی در آسیا و منطقه خاورمیانه، بر اساس چگونگی دسترسی به آب و نحوه تقسیم آن به وجود آمده است.

مناقشات مربوط به آب اخطری است جهت تلاش موثر برای برقراری صلح پایدار وامنیت جهانی، زیرا خاورمیانه یکی از اصلی ترین کانونهای بحران و اختلاف بر سر منابع آب و موازنہ ی شکننده ای است که هر آن ممکن است بر اثر اقدام یکی از کشورها به هم بخورد.

بانک جهانی طی گزارشی اعلام کرده است که طی سال های ۱۹۶۰ تا ۲۰۲۵ سطح ذخایر آب قابل تجدید برای هر نفر در خاورمیانه از ۳۴۳۰ متر مکعب در سال، به ۶۶۷ متر مکعب کاهش خواهد یافت، که علت آن استفاده نادرست از منابع آب، وسعت بیابانها و افزایش جمعیت است، زیرا جمعیت خاورمیانه طی بیست سال آینده دو برابر خواهد شد. به این ترتیب ، تولید غذا، بهداشت و فعالیت های صنعتی مورد نیاز این جمعیت روبه تزايد، تنشهای و چالشهای زیادی را بر سر این منبع کمیاب دامن می زند(گرجی آزندیانی، ۱۳۸۴: ۱۹)

ایران، منابع و مصرف آب

سرزمین پهناور ایران، یکی از منابع خشک جهان محسوب می شود میانگین بارندگی سالانه این کشور حدود ۲۴۰ میلی متر یعنی حدود یک سوم میانگین جهانی که حدود ۸۶۰ میلی متر است، می باشد. کمرنگ صحرائی جهان از این کشور می گذرد وحدود نیمی از این سرزمین را بصورت کویر و بیابانهای خشک نمایان کرده است.

جمعیت ایران دردهه های اخیر رشد شتابانی داشته وهم اکنون حدود ۷۰ میلیون نفر می باشد، این جمعیت رو به رشد به مواد غذایی دارد که باید از طریق آب و خاک موجود تأمین شود. این نیاز روبه رشد مواد غذایی از جنبه های استراتژیک برخوردار است و خود کفایی در محصولات غذایی را می طلبد. لازمه تحقیق چنین امر مهمی مدیریت صحیح در منابع آب موجود کشور می باشد. پیش بینی اکثر کارشناسان نشان می دهد که جنگهای آینده در قرن بیست و یکم بخصوص در منطقه خاورمیانه بر سر آب خواهد بود. بنابراین لازم است که دراستفاده از آب های موجود و چگونگی بهره برداری از آن، مدیریت منابع آب به برنامه ریزی جهت بهره برداری بهینه از آن مورد توجه خاص قرار گیرد.(خاکی و همکار، ۱۳۸۵: ۵۷۹)

آب بعنوان در گرانبهای برنامه ریزی محور توسعه محیطی است و می تواند توزیع ساختاری- فضایی توسعه را تحت الشاعر قرار دهد به همین دلیل چگونگی مهار، تنظیم، توزیع و بهره برداری از پتانسیلهای آبی در چارچوب اهداف مکانی- زمانی سلسله مراتبی منطقه ای، ملی و محلی نیازمند یک ایدئولوژی جامع و چند منظوره اجرایی است.

قرار گرفتن ایران در منطقه نیمه خشک و توزیع ناهمگون زمانی- مکانی بارش و رواناب در حوضه های آبی، نواحی با منابع آبی متفاوت را بوجود آورده است به گونه ای که مناطق مرکزی و شرقی همواره با کمبود آب و مناطق شمالی و غربی کشور با آب مازاد وقابل برنامه ریزی مواجه هستند که از مرزها خارج شده و یا به دریاها تخلیه می شوند .

عوامل فوق در کنار حفظ محیط زیست و وضعیت خاص اکولوژیکی از یک سو و حفظ الگوی فعلی پراکنش جمعیت وایجاد تعادل منطقه ای متناسب با نیازهای توسعه از سوی دیگر توزیع متوازن منابع آب واجرای طرحهای انتقال بین حوضه ای آب را در کشور ضروری ساخته است.

درنتیجه انتقال آب از حوضه ای به حوضه دیگر می تواند راهکار مناسبی برای رسیدن به تعادل منطقه ای قلمداد شود. (Motiee.H, 2001)

با توجه به نقش تعیین کننده آب به عنوان یکی از عناصر اساسی در ادامه حیات و توسعه جوامع بشری و تحولات اخیر در چرخه آب در طبیعت ناشی از تغییر اقلیم جهانی و نیز به دلیل عواملی چون افزایش جمعیت و کاهش شاخصهای زیست محیطی مدیریت بهینه منابع آب جهان با چالشهای جدی روبرو شده است بدین ترتیب امروزه مسئله آب در بسیاری از مناطق جهان به یک بحران جدی تبدیل شده که این امر بازنگری مجدد در وضعیت و تعیین منابع بالقوه آب و برنامه ریزی در منابع آب را به عنوان یک ضرورت می طلبد.

در ایران همانند بسیاری از مناطق جهان، توزیع نامناسب آب، خاک، جمعیت و نیز عدم توزیع یکنواخت زمانی و مکانی بارشها ناهمگونی فضایی منابع و مصارف آبی را بوجود آورده است. ایران براساس گزارش موسسه (world resources) آزموده کشورهایی است که به لحاظ شاخص منابع آب در زمرة کشورهای آسیب پذیر قرار دارد. (ضرابی و همکاران، ۱۳۸۵: ۱۸۳)

نرخ افزایش جمعیت در ایران بالاست، براین اساس جمیعت ایران در سال ۲۰۰۹ میلادی حدوداً ۷۳ میلیون نفر بود. در ۲۰ سال اخیر افزایش سریع جمیعت، موجب تغییر بافت جمیعت شهرها و روستاهای شده است. در حالیکه قبل از انقلاب، نسبت جمیعت روستاهای به شهرها ۴۰/۶۰ بود، امروزه این نسبت کاملاً بر عکس شده است. در سال ۲۰۰۶ میلادی ۳۹ درصد از جمیعت کشور در روستاهای ۶۱ درصد در شهرها زندگی می کردند. نسبت جمیعت شهرنشین در سال ۱۹۸۶ میلادی ۴۷ درصد بود و بالا بودن میزان مهاجرت به شهرستان های کوچک و روستاهای جلب توجه می کرد. آبهایی که در گذشته بمنظور آبیاری استفاده شدند. اکنون برای تامین آب شرب مورد نیاز شهرها بکار برده می شوند افزایش جمیعت، شهرنشینی، فعالیت ها در بخش صنعت و توسعه بخش کشاورزی، نیاز به آب در ایران را افزایش داده است. طبق آمار، در سال ۱۹۶۳ میلادی ۴/۴۴ مترمکعب آب در ایران مصرف شده است. در حالیکه در سال ۱۹۹۳ این رقم ۸۳ میلیارد متر مکعب بود، در سال ۲۰۰۶ این رقم به ۹۳/۳۶ میلیارد متر مکعب رسیده است.

همانگونه که پیش تر نیز اشاره شد، منابع نیاز و قحطی آب در جغرافیای ایران بطور یکسان توزیع نشده است. سایر مسائل مربوط به آب در ایران عبارتند از: استفاده بی رویه از آب در آبیاری، استفاده وسیع از آب های زیرزمینی برای کشاورزی، آلودگی آب و افزایش میزان نمک در آب و خاک.

همانند تمایل کلی درجهان، در ایران نیز از منابع آب بطور وسیعی جهت آبیاری استفاده می شود. ۸۳/۵ میلیارد متر مکعب از آب مصرفی یعنی ۹۲/۸ درصد برای آبیاری بکار برده می شود. ۵۰ درصد از آبی که در بخش کشاورزی استفاده می شود، از آبهای سطحی و ۵۰ درصد دیگر نیز از آبهای زیرزمینی تامین می شود.

بديهي است که ايران دريکي از خشك ترین مناطق جهان واقع شده است. و همانگونه که گذشت، ميانگين ميزان بارش سالانه mm^{۲۴۲} است. اين رقم يك سوم ميانگين بارش جهاني است. در شرياط جوي موجود، mm^{۱۷۹} از اين ميزان بارش يعني ۷۱ درصد تبخير می شود. ميانگين سالانه ميزان تبخير mm^{۱۵۰۰} الی mm^{۲۰۰۰} در سال است. دو سوم از جغرافياي ايران کمتر از رقم ميانگين، بارندگي دارند.

منابع اصلی آب موجود در ايران، باران و برف هستند. ۷۰ درصد از اين منابع را باران و ۳۰ درصد از آن را برف تشکيل می دهد. مقدار آب حاصله از بارش حدوداً ۴۱۷ مiliارد متر مکعب است. و ۷۲ درصد از اين مقدار يعني ۲۹۹ مiliارد متر مکعب تبخير می شود.

در حالیکه ۹۲ مiliارد متر مکعب از مجموع کل آب بر روی خاک جاري می شود ۲۵ مiliارد متر مکعب به زير زمين نفوذ می کند. مقدار آب بدست آمده ۱۱۷ مiliارد متر مکعب است. به علاوه ۱۳ مiliارد متر مکعب آب از خارج از مرزهاي ايران به اين کشور جاري شده و به ميزان آب ايران افروده می شود اين آب ها از رودخانه هيلمند افغانستان، رودخانه ارس که مرز ايران و آذربایجان را تشکيل می دهد و جويبار و نهرهاي کوچک هستند، ميزان آب شرب ايران ۱۳۰ مiliارد متر مکعب تخمين زده می شود. در روند طبیعي، ۲۹ مiliارد متر مکعب از آب مصرفی مجدداً به ذخایر زيرزمیني و روی زمين بازمی گردد. با افزوده شدن اين آب به ميزان آب موجود در اiran، مقدار آب بدست آمده در اiran به ۱۵۹ مiliارد متر مکعب می رسد. ۸۲ درصد از کل آب را آب قابل شرب و ۱۸ درصد را آب در چرخش تشکيل می دهد. مقدار آبی که از اiran به دريا و يا ساير کشورها سرازير می شود، ۵۵/۹ مiliارد متر مکعب در سال است. ۲۴/۷ مiliارد متر مکعب از آب رودخانه کارون به عراق جاري می شود. ولی چون قبل از تخلیه به دريا، به عراق می رود، در محاسبه آبهای سرازير شده به عراق، مد نظر قرار نمی گيرد.

به طور کلي براساس جدول استاندارد مصرف آب در اiran براساس ۱۳۰ لیتر برای هر نفر در روز از قرار زير می باشد:

استحمام: ۴۳ لیتر، دستشویی: ۲۶ لیتر، لباسشویی: ۱۷/۵ لیتر، پخت و پز ۱۳ لیتر، نظافت خانه و آبیاری با چه ۸/۵ لیتر، کولر تهویه: ۴/۵ لیتر آشامیدنی وغیره: ۴/۵ لیتر می باشد که نشان می دهد سرانه مصرف آب در اiran استاندارد نیست.

مدیرعامل منابع آب کشور با تاكيد بر اين که سرانه مصرف آب در اiran استاندارد نیست گفته است. بارش هاي اخير توانيت و ضعيت منابع آبی خوبی را برای کشور رقم زند اما مردم همچنان باید مصارف خود را بهينه کنند. وي اظهار داشت که در سال آبی ۸۹-۸۸ ميزان بازنگري صورت گرفته ۲۲۷ ميلي متر بوده است که اين ميزان نسبت به متوسط دراز مدت که ۲۳۵ ميلي متر بوده ۳۶/۶ ميليمتر کاهش داشته است جريان آب هاي ورودي به ۱۱۷ سدملي درحال بهره برداری نيز ۹/۶ مiliارد متر مکعب بود و در حال حاضر حجم ذخيري فعلی اين سدها به ۲۵/۶ مiliارد متر مکعب رسيده است البته براساس آخرین آمار موجود ۹۸/۴ مiliارد متر مکعب از آب مصرفی کشور در بخش کشاروزي شرب و صنعت صرف می شود وي با تاكيد بر ضرورت مدیرiyت مصرف گفت: در کشوهاي برخوردار از منابع آبی عظيم که از بارش نسبی بالا برخوردارند: سرانه مصرف بالاتر از ۱۰ هزار متر مکعب است، اما راهكارهای مدیرiyت مصرف به خوبی اجرا می شود در حالی که اiran با

بارندگی متوسط دنیا باید گام های بیشتری در زمینه اصلاح الگوی مصرف آب بردارد. وی خاطرشنان کرد مصرف سرانه آب برای هر نفر در بخش خانگی ۷۴ متر مکعب است در حالی که این رقم در دنیا به ۴۵ متر مکعب می رسد. از سوی دیگر مصرف آب مجازی در کشور نیز بیش از حد معمول دنیا است. وی گفت : مجموع آب مجازی مستقیم در ایران که به آبرانه معروف است ۴۴۵۰ لیتر به ازای هر نفر در روز است در حالی که متوسط جهانی در این زمینه ۳۴۰۰ لیتر به ازای هر نفر در روز می باشد، بنابراین مشاهده می شود که ۱ لیتر مصرف سرانه آبرانه در ایران نسبت به متوسط جهانی به ازای هر نفر در شبانه روز بسیار بیشتر است و به طور کلی سالانه در ایران ۵ میلیارد متر مکعب آب مصرف می شود. البته همان گونه که بیان گردید قرار گرفتن ایران در نواحی خشک و میانگین بارندگی سالانه ایران ۲۴۰ میلیمتر نسبت به میانگین بارش جهانی ۸۶۰ میلی متر و بارش سالانه آسیا ۷۲۶ میلیمتر نشان می دهد که کشور ماز لحاظ منابع آب یکی از کشورها بحرانی جهان می باشد زیرا که کشور ایران ۱/۱ درصد از مساحت خشکی های جهان را به خود اختصاص داده اما فقط ۰/۳ درصد از آبهای موجود در خشکی های جهان و ۰/۳ از بارش جهانی و ۱/۲۹ درصد از بارش قاره آسیا را به خود اختصاص داده است. (اصغری مقدم، ۱۳۸۴: ۴۱)

بیشترین درصد مصرف آب در ایران مربوط به بخش کشاورزی است ۸۹ درصد (۸۰ میلیارد متر مکعب)، آب آشامیدنی ۶/۶ درصد (۶ میلیارد متر مکعب) و آب مصرفی صنایع ۴/۴ درصد که معادل ۴ میلیارد متر مکعب می باشد (جغرافیای ۱، ۱: ۱۳۷۹-۴۷-۴۶) آمار فوق حاکی از مصرف بیش از حد کشور از منابع آب می باشد که بیان کننده اهمیت این ماده حیاتی بحران زا است. محاسبات نشان می دهد که میانگین مصرف سرانه آب در جهان (صنعتی) کشاورزی و آشامیدنی حدود ۵۸۰ متر مکعب برای هر نفر در هر سال است.

اما متأسفانه این رقم در ایران که کشور کم آبی به حساب می آید. معادل ۱۳۰۰ متر مکعب در سال است که نشان دهنده اتلاف منابع آب و اسراف بیش از حد این منبع حیاتی است. مقدار مصرف سرانه آب لوله کشی آشامیدنی در نهضه ای ایران ۱۴۲ متر مکعب در سال است که از مصرف سرانه برخی از کشورهای اروپایی پرآب مثل اتریش (۱۰۸ متر مکعب در سال) و بلژیک (۱۰۵ متر مکعب) در سال بیشتر است. (همان: ۵۶)

از این رو نقش شهروند مسئول در زمینه تبیین فرهنگ مصرف آب با توجه به آمار ارائه شده نشان می دهد که همان گونه که در قران و احادیث به مصرف بهینه مواد اشاره گردیده است توجه به مصرف آب و آموزش شهروندان درخصوص مصرف متعادل و بهینه از نقطه نظر شرعی و مذهبی باید در برنامه ریزی توسط مسویین اعمال گردد. در این خصوص با تاثیر از آیه های قرآنی نقش مسولیت پذیری افراد مسلمان را در زمینه الگوی مصرف بهینه دنبال می نماییم.

صرف آب، نقش شهروند مسئول در تبیین فرهنگ امر به معروف و نهی از منكر

آنچه بر اصلاح الگوی مصرف و دستیابی به فرهنگ بهینه مصرف در کشور دارای اهمیت می باشد این است که اصلاح الگوی مصرف نیازمند تبیین استراتئی و تعیین خط مشی است که طی آن این اصل به یک شعار تغییر ماهیت ندهد، لازمه دستیابی به این عمل مهم حرکتی عمیق از سوی مسئولان و همه احاد جامعه می باشد؛ لذا می بایست همگی این اصل را یک ضرورت دانسته و فعالیتهای خود را در راستای رسیدن به این اصل مهم برنامه ریزی نمایند و برای دستیابی به این امر فرهنگ سازی

کنند یکی از عوامل مهم موثر در اصلاح الگوی مصرف احیای فرضیه امر به معروف ونهی از منکر می باشد.

طبق آیات قران کریم اولین وظیفه انبیاء الهی امر به یکتا پرستی و دیگری نهی از طاغوتها میباشد (قرائتی، ۱۳۸۵) مقوله امر به معروف ونهی از منکر از جمله ویژگی های پیامبران الهی شمرده می شود(مسعودی، ۱۳۷۸) واز موضوعاتی است که مورد توجه بسیاری از اندیشمندان اسلامی قرارداد ر منظور از امر به معروف و ادارکردن مردم به انجام کارهای نیک و مراد از نهی از منکر بازداشت آنان از کارهای زشت و ناپسند است(قربانی لاهیجی، ۱۳۷۲: ۲۰۶). قران کریم پیرامون اهمیت مقوله امر به معروف ونهی از منکر درآیه ۹۶ سوره اعراف اینگونه می فرماید. اگر مردم ایمان آورند و تقوا پیشه کنند به طور قطع برکاتی از آسمان وزمین خواهیم گشود به عبارت دیگر آیات قران و احادیث وارد حاکی از آن است که بر مقوله امر به معروف ونهی از منکر آثاری مترتب است. از جمله این آثار و برکات اصلاح خود انسان، شرکت در پاداش نیکی ها، نجات از قهر خدا، برکات اقتصادی و اجتماعی می باشد (همان منبع) امر به معروف ونهی از منکر شاهرگ حیاتی اسلام و جامعه اسلامی است به عبارت دیگر فرضیه ای است که دیگر فرایض با آن قوام می یابد(کلینی، جلد ۵: ۵۵) و هرگاه بدانها عمل شود امت اسلام روی خیر و خوشی خواهد دید و ترک آنها خذلان و خواری (همان منبع: ۵۹) و نیز بعض و قهر الهی را به دنبال خواهد داشت. (صدقه به نقل از همایون و مطهری نیا، ۱۳۸۸) در حدیث حضرت علی می فرماید: قوام الشريعة الامر بالمعروف والنهي عن المنكر : قوام وجوبه وجودی شريعت امر به معروف ونهی از منکر است (حکایتهای امر به معروف ونهی از منکر، ۱۳۸۵، ۱۱۰)

واقعیت این است که با وجود تاکید بزرگان دین درخصوص جایگاه و منزلت کم نظری امر به معروف این دو فرضیه الهی تقریباً مورد بی مهری جامعه قرار گرفته اند و بخش قابل توجهی از دردها و نابسامانی های موجود معمول غفلت از این دو فرضیه بزرگ دین می باشد. در این خصوص امام رضا فرمودند که بارها پیامبر اکرم فرمودند: هنگامی که امت من امر به معروف ونهی از منکر را واگذارند پس باید با خدا اعلان جنگ نمایند(امر به معروف ونهی از منکر ۱۳۷۸: ۴-۳)

از طرف دیگر امام حسین (ع) می فرماید: آن کس که تورا دوست دارد؛ تو را از فساد و انحراف کلام نهی میکند و آن کس که تورا دشمن دارد تورا با ملاحظه کاری خود مغدور می سازد. (مجلسی به نقل از شرفی ۱۳۸۶) براین اساس فرضیه امر به معروف ونهی از منکر از اهمیتی والا برخوردار است بطوریکه رسول اکرم (ص) می فرماید.

تا روزی که امت من امر به معروف ونهی از منکر از منکر کنند و در کارهای خیر پشتیبان یکدیگر باشند در خیر و سعادت خواهند بود(به نقل از شرفی، ۱۳۸۶) در همین رابطه امام علی (ع) درنهی از تبذیر می فرماید. بخشنده باش اما زیاده روی نکن....

(نهج البلاغه، ۱۳۸۶: ۶۳۱) بنابراین بکی از ارکان موثر و مهم در اصلاح الگوی مصرف و ترویج عمومی آن همین امر به معروف ونهی از منکر است. امران به معروف و ناهیان از منکر به نوبه خود به عنوان تاثیر گذارترین افراد می توانند نقش تعیین کننده ای در ایجاد نگرش و رفتارهای درست مصرف داشته باشند(خسروی ۱۳۷۵)

امر به معروف ونهی از منکر از دیدگاه قران

ریشه احکام شرعی را باید در قران و تفصیل و شاخه های آن را درست جست. قران کریم در آیه های فراوانی به فرضه امر به معروف و نهی از منکر اشاره کرده است. که به برخی اشاره می شود: یومنون بالله والیوم الآخر و يامرون بالمعروف وينهون عن المنکر ويسارعون في الخيرات واولئك من الصالحين

ولتكن منکم امه یدعون الى الخير و يامرون بالمعروف وينهون عن المنکر واولئك هم المفلحون
كنتم خير امه اخرجت للناس تامرون بالمعروف وتنهون عن المنکر وتؤمنون بالله (سورة آل عمران آیات ۱۱۴ و ۱۰۴ و ۱۱۰).

ان الله یامرو بالعدل والاحسان وایتاذی القربی وینهی عن الفحشاوالمنکر(سورة نحل آیه ۹۰) از مجموع آیات دراین باب درمی یابیم که فرضیه امر به معروف و نهی از منکر از نظر اسلام بسیار پر اهمیت است و همه از عالی و دانی باید برای اجرای آن همگام و همصدما شوند. درباره تاثیر آیات امرونهی از منکر بسیار می توان نوشت و شرح داد ولی تنها به نکاتی چند بسته می کنیم:

۱. امر به معروف و نهی از منکر واجب است. این مسئله از بدیهیات است و هیچ یک از مسلمانان دروجوب آن تردید نکرده است.

۲. وجوب این فرضه در همه ادیان بوده و امتهای گذشته نیز بدان مکلف بوده اند.

۳. امر به معروف و نهی از منکر از شوون پیامبری است.

۴. ترک این فرضه علت نایبودی جوامع گذشته بوده است.

۵. امر به معروف و نهی از منکر از حقوق متقابل مسلمانان است و افراد جامعه اسلامی در برابر آن مسئولند.

۶. این فرضه برآگاهان واجب تر است چون عالمان دین مسؤولیت بیشتری دارند.

۷. زنان نیز مکلف به امر به معروف و نهی از منکر هستند.

برکات اقتصادی امر به معروف و نهی از منکر

خداآوند در قران می فرماید. اگر مردم مناطق ایمان آورند و تقوا پیشه کنند (که یکی از مصاديق تقوی امر به معروف و نهی از منکر است) به طور قطع از آسمان و زمین برکاتی خواهیم گشود. امام محمد باقر (علیه السلام) می فرمایند. با امر به معروف و نهی از منکر، کسب ها حلال و زمین ها آباد می شود. و در جای دیگر می فرمایند.

مقدار باران در هر سال یکسان است ولی اگر مردم گناه کردن، خداوند مسیر باران را تغییر می دهد. بنابراین با اهمیتی که در قرآن و احادیث برای امر به معروف و نهی از منکر قائل شده اند. در خصوص ماده حیاتی آب باید مهم را مورد توجه قرار داد و در مصرف بی رویه آب منکرات را مدنظر قرار داد. تا بتوان این ماده حیاتی را برای آیندگان حفظ نمود.

دیدگاه قرآن درباره صرفه جویی و مصرف

اصولا نگاه قرآن به مسئله اقتصادی نگاهی در راستای بهره وری مناسب و درست از امکانات وسائلی است که خداوند در اختیار بشر به طور مستقیم و یا با تولید و کار قرار داده است. از این رو از مردم می خواهد که هر چیزی را درست و به شکل مناسب آن مورد استفاده قرار داده و از اتراف و تبدیل و عدم بهره مندی از آن خودداری می ورزند. به سخن دیگر در اسلام همواره سخن از اقتصاد است. اقتصاد که از واژه قصد گرفته شده به معنای میانه روی و اعتدال است. (مفردات راغب

اصفهانی ذیل واژه قصد) از این رو بنیاد امور در حوزه تولید و توزیع و مصرف کالا در بینش و نگرش قرآنی میانه روی است. هرگونه رفتارهای بیرون از این چارچوب از نظر قرآن نه تنها نادرست و نابهنجار بلکه گناه و گاه جرم قانونی تلقی می شود. همان گونه که زیاده روی و اتراف و اسراف و تبذیر امری مردود و نادرست و گناه شمرده شده است همینطور عدم استفاده از نعمت های حلال خداوند و عدم بهره مندی از آن در راستای آسایش و آرامش و کمال، امری مذموم و ناپسند دانسته شده و شخص مورد نکوهش و توبیخ قرار گرفته است که چرا حلال خدا را بر خود حرام می سازد و از آن ها بهره مند نمی شود؟

خداؤند در آیاتی چون آیه ۱۴۱ سوره انعام از مردم می خواهد که از اسراف و تبذیر دوری ورزیده و هزینه های خویش را در چارچوب اعتدالی قرار دهند. در آیه ۳۱ سوره اعراف از مردم می خواهد که از نعمت های خداوند استفاده کرده و از آن بخورند و بیاشامند ولی اسراف نکنند؛ زیرا اسراف امری ناپسند در نزد خداوند است و اهل اسراف را خداوند است و اهل اسراف را خداوند دوست نمی دارد. صرفه جویی به مفهوم مصرف چیزی به شکل درست و مناسب آن است. این مساله برای ایجاد تعادل میان درآمد و هزینه بسیار مهم و اساسی است و در حوزه اقتصاد خانواده نیز می تواند تاثیر گذار و سرنوشت ساز باشد. زیرا قرآن کتاب هدایت و راهنمایی آدمی به سوی کمال است و به مساله اقتصادی که ارتباط تنگاتنگی با مساله آسایش و آرامش دارد، توجه داشته و برای این که انسان در مسیر کمال حرکت کند به مساله اقتصاد و روش های مناسب و درست کسب درآمد و هزینه های آن نیز پرداخته است. بازخوانی نگرش و تحلیل قرآن می تواند در این زمینه برای دست یابی به شیوه های درست کمک کند.

ضرورت اعتدال در مصرف

آیه ۱۴۱ سوره انعام به مسئله اعتدال در مصرف اشاره دارد که همان معنای صرفه جویی و بهینه سازی مصرف در اقتصاد امروز جهان است. خداوند در این آیه اعتدال در مصرف و دوری از اسراف و تبذیر را اصلی مهم در هزینه کرد اموال اقتصادی برشمرده و در آیه ۳۱ سوره اعراف و نیز ۲۶ سوره اسراء و همچنین ۶۷ سوره فرقان بر آن تاکید می ورزد. در حقیقت از نظر اسلام و قرآن، اعتدال در مصرف و میانه روی و صرفه جویی به معنای مصرف درست و مناسب، اصلی اساسی و از اصول نخستین اقتصاد اسلامی می باشد که مؤمنان برای دست یابی به کمال شخصی و جمعی و امت اسلامی برای رسیدن به جامعه نمونه و برتر می بایست آن را در نظام اقتصادی خویش در نظر گیرند.

از آن جایی که قرآن کتاب هدایت آدمی و جامعه بشری به سوی تعالی و کمال است، برنامه ها و نظام اقتصادی آن نیز در همین چارچوب می باشد. از این رو خداوند بر لزوم وسیله قرا گرفتن ابزارهای اقتصادی برای تحصیل امر معنوی و اخروی تاکید می کند (قصص آیه ۷۷) و می کوشد تا با جمع میان دنیا و آخرت در حوزه اقتصادی مردم را به سوی کمال سوق دهد. (بقره آیه ۲۰۱ و نساء آیه ۱۳۴ و آیات دیگر)

اگر از نظر اسلام، سلامت اقتصادی و پرهیز از فساد انگیزی در حوزه اقتصادی (اعراف آیه ۸۵ و هود آیه ۸۴ تا ۸۶) و تصحیح روابط اقتصادی جامعه، هم پای مسائل اعتقادی و عبادی در صدر برنامه های پیامبران قرار دارد (اعراف آیه ۸۵ و هود آیات ۸۷ تا ۸۴ و شعراء آیات ۱۷۷ تا ۱۸۳ و دهها آبات

دیگر). این امر نمی تواند جز با صرفه جویی و بهینه سازی مصرف همراه باشد؛ زیرا اقتصاد در هر حال بسترهای برای تکامل بشری است و به عنوان هدف ابزاری و یا مبانی مطرح می باشد که می بایست آدمی با بهترین شیوه مصرف و استفاده درست و مناسب، خود را در جایی قرار دهد که بتواند رشد و کمال خویش را ادامه دهد. از این رو همان اندازه که اسراف و اتراف و تبذیر رشت و ناپسند است استفاده نکردن از نعمت های خداوندی نیز به معنای نادیده گرفتن ابزارهای کمالی است.

از نظر قرآن ، اقتصاد و ثروت مایه قوام جامعه است (نساء آیه ۵) و امور اقتصادی و معیشتی مردم دارای جایگاهی مهم در حد مسائل اعتقادی و عبادی (بقره آیه ۳ . ۳۱ و ۴۳ و ۸۳ و ۱۷۷ و ۲۷۷) دارد و بر این اساس می بایست همگان از شخص و جامعه و دولت در مسیر اقتصاد سازنده و مثبت حرکت کنند تا فرصت های برابر همگان جهت دست یابی به همه ابزارهای رشد و تکامل فراهم آید. بنابراین هر کسی که با مصرف زیاد و اتراف و تبذیر و اسراف بخشی از ابزارهای رشدی و کمالی را از میان ببرد می بایست پاسه گوی خدا و جامعه انسانی باشد و این در خصوص مساله آب مفهوم واژه صرفه جویی و اهمیت آن نیز صدق می نماید.

فوايد امر به معروف و نهى از منكر بهينه آب

بدیهی است که مصرف گرایی و گرایش سوء به آن می تواند باعث کم رنگ شدن ارزش ها و آموزه های متقن دینی شود . به عبارت دیگر مصرف گرایی در جامعه دارای اثرات مخربی است که از مهم ترین آنها می توان به موارد اشاعه روحیه اسراف و گرایش به مصرف ناصحیح که دقیقاً در نقطه مقابل مصرف بهینه قرار دارد و یکی از آسیب های فردی و اجتماعی و از گناهانی است که مورد نهی شدید خداوند متعال واقع شده است اشاره کرد. مصرف گرایی از نظر علمای دین به معنای اسراف است و هرگونه بیهوده گرایی، زیاده روی و اتلاف و مانند آنها را اسراف می دانند. پیرامون اصلاح الگوی مصرف و مصرف بهینه قرآن در سوره انعام آیه ۱۲۱ می فرماید: «کلوا من ثمره اذا اثمر و اتوا حقه يوم حصاده و لاتسر فوا انه لاتحب المسرفين» «و از آن میوه هنگامی که به ثمر می نشینند بخورید و حق آن را به هنگام درو بپردازید و اسراف نکنید که خداوند اسراف کنندگان را دوست ندارد». در آیه دیگری خداوند متعال در سوره انعام آیه ۱۴۱ می فرماید: ... انه لا يحب المسرفين – به درستی که خداوند اسراف کنندگان را دوست ندارد. در همین راستا خداوند در سوره غافر آیه ۳۴ می گوید: «... کدلک یضل الله من هو مسرف مرتاب» «این گونه خداوند هر اسراف کار تردید کننده ای را گمراه می سازد» امام علی (ع) نیز در این خصوص می فرماید: الاوان اعطاء المال فی غیر حقه تبذیر و اسراف – آگاه باشید خرج کردن به ناحق، حیف و میل و اسراف است.

مصرف گرایی و گرایش به آن ابعاد گوناگون اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، نظامی و روانی را در بر می گیرد. شیوع ناهنجاری های اجتماعی و رفتاری یکی از آثار آن است؛ در این خصوص قرآن کریم در سوره شعراء آیه های ۱۵۰ - ۱۵۳ می فرماید: فاتقولله وأطیعون ولا طبعوا امر المسرفين الذين یفسدون فی الارض و لا یصلحون – از خدا بترسید و مرا اطاعت کنید و فرمان مسرفان را اطاعت نکنید، همانهایی که در زمین فساد می کنند و اصلاح نمی کنند. از پیامدهای مصرف گرایی تاثیرات منفی در فضای معنوی جامعه می باشد زیرا در بسیاری از مواقع زیاده خواهی، تجمل پرستی و

صرف گرایی باعث رواج خودخواهی، رشد روحیه فردگرایی و نادیده انگاشتن بسیاری از اصول اجتماعی و اخلاقی که رعایت آن برای زندگی جمعی از ضروری ترین مسائل می باشد، خواهد شد. امروز هر فردی از اعضای جامعه باید بداند که در فعالیت های خود باید به صرف بهینه منابع مادی اقدام نماید. لذا بدون ایجاد فرهنگ این کار و طراحی و تامین بایسته های آن به طور قطع راه به جایی نخواهیم برد. چرا که اصلاح الگوهای صرف در کشور یک شب و به طور ناگهانی و با صدور دستور العمل و بخشندامه عملی نمی شود. لذا فرهنگ سازی پایدار بستر اصلی نهضت اصلاح الگوی صرف می باشد. بنابراین در زندگی بایستی تبعات صرف گرایی را برای کل خانواده توضیح داد تا نسبت به عواقب این عمل ناپسند آگاهی بیشتری پیدا کنند. عدم اصلاح الگوی صرف باعث وابستگی به غیر شده و منجر به عقب افتادگی خواهد شد. به عبارت دیگر عدم التزام عملی به این عمل مهم به قیمت از دست دادن خلاقیت می شود. مسلماً عدم اهتمام به رعایت الگوی صرف و عدم آموزش آن، به عقب افتادگی جبران ناپذیری می انجامد. افرادی که دائماً این الگو را رعایت نکنند و بی رویه به صرف زیاد روی می آورند ضمن بالا رفتن هزینه زندگی آنها به دشواری های زیادی گرفتار می شوند چرا که به این عادات ناپسند خو گرفته اند.

یکی از عوامل عدم اجرای امر به معروف و نهی از منکر پیدایش مشکلات اقتصادی است (قرائتی، ۱۳۸۵). به عبارت دیگر حاصل عدم اجرای فریضه امر به معروف و نهی از منکر ایجاد بحرانهای اقتصادی و مالی است. پیامدهای مثبت روانشناختی امر به معروف و نهی از منکر در اصلاح الگوی صرف این پیامدها این چنین است. یکی از پیامدهای مثبت امر به معروف و نهی از منکر در اصلاح الگوی صرف پرورش روحیه صرفه جویی در افراد است. توجه به این مطلب مهم است که تمسک به صرف درست به افراد کمک می کند که به موقع و بجا اقدام به صرف کنند. انتشار و تبلیغ درست می تواند به تعهد افراد در این زمینه کمک کند. مطمئناً آموزش صحیح به افراد جامعه به نتایج خوشایندی منجر می شود. از جمله این نتایج پرورش قناعت در آنان است. قناعت یعنی راضی بودن به امکانات موجود و استفاده صحیح از آنها، با آموزش درست می توان به افراد جامعه کمک کرد که روحیه قناعت را پیشه کنند. بدیهی است که صرف درست به آموزش نیاز دارد و این آموزش تحقق پیدا نمی کند مگر در مراکز آموزشی، آن هم توسط مجریان امر به معروف و ناهیان از منکر، بنابراین در این زمینه امر به معروف و نهی از منکر نقش بسیار حساسی دارد.

نتیجه گیری:

با توجه به آن چه گذشت در قرآن، مساله امر به معروف و نهی از منکر یک واجب عینی است (یعنی عیناً برای تک تک مسلمانان واجب است) و بنابر آیات دیگر یک واجب کفایی نیز هست (یعنی بر همه واجب است، اما اگر گروهی انجام دادند از مابقی ساقط می شود).

از این رو پرداختن به فرهنگ کم صرفی به طور اعم در زمینه استفاده از مواهب الهی و به طور اخص صرف آب از وظایف یک شهروند مسئول است. و همان گونه که در قرآن، کتاب مقدس آسمانی نیز به کار برده امر به معروف و نهی از منکر پرداخته شده در زمینه صرف آب نیز باید چگونگی این صرف بهینه باشد و از اسراف آن جلوگیری به عمل آید. وظیفه شرعی هر مسلمان است که منبع حیاتی آب را به طور بهینه مورد صرف قرار دهد و از هدر رفت آن جلوگیری کرده و آن را برای نسل آینده نیز حفظ نماید. این است مفهوم توسعه پایدار صرف آب زیرا همانطوری که

قبل‌اشاره شد فریضه امر به معروف و نهی از منکر با اصلاح الگوی مصرف در ارتباط است و این ارتباط می‌تواند منشاء تحولات بیشتری شود. از طرفی مصرف گرایی از جمله عوامل مخرب رشد، توسعه و منابع ملی است. مصرف نامناسب و نبود الگوی صحیح مصرف آب باعث هدر رفتن منابع این مایع حیاتی می‌باشد. تاکید بر اصلاح الگوی مصرف باعث جلوگیری از به هدر رفتن منابع و منافع ملی همچون آب می‌شود از طرفی آموزش مدیریت صحیح در سطح کلان به منظور هدایت، تدوین و انتخاب یک استراتژی راهبردی، زمینه تحقق این طرح را هموار می‌نماید. اصلاح الگوی مصرف در گام اول به اصلاح رفتار نیاز دارد و اصلاح رفتار نیز نیازمند تغییر وسیع برنامه‌ها و استراتژی‌هاست و آگاهی نسبت به امر به معروف و نهی از منکر در خصوص استفاده از منابع طبیعی همچون آب می‌باشد. برخی از کارشناسان معتقدند، برای تحقق الگوی مصرف تایید کل به جزء اصلاح شود. یعنی ابتدا باید زیر ساختها فراهم شود به آموزش‌های لازم و تبلیغات صحیح پرداخته شود. مسلماً در امر فرهنگ سازی اصلاح الگوی مصرف آب نیز الگو سازی بسیار اهمیت دارد بنابراین کسانی که در نظام تعلیم و تربیت، ادارات، صدا و سیما و غیره حضور دارند باید الگو هایی را ارائه کنند که در راستای تحقق بخشی امر به معروف و نهی از منکر نشان دهنده رسالت شهروند مسئول در تبیین فرهنگ تهییه مصرف آب که از ضروری ترین منابع حیات است باشد. از این رو توصیه می‌گردد که در خصوص مصارف بهینه آب توسط افراد و جامعه به صورت یک ساله ملی- مذهبی و حتی فراملی اندیشیده شود و مدیران جامعه با ارائه الگوی صحیح بتوانند رسالت علمی- مذهبی خویش را انجام دهند.

پیشنهادات

- ۱- پرورش روحیه صرفه جویی در افراد نسبت به مصرف کلیه منابع بویژه آب
- ۲- آموزش صحیح به افراد جامعه در خصوص استفاده صحیح از منابع آب
- ۳- طرح آموزش‌های خانواده در خصوص مصرف بهینه آب و همچنین آموزش افراد از دوره پیش دبستانی تحت عنوان تربیت شهروند مسئول در تبیین الگوی مصرف بهینه
- ۴- تهییه بروشورها، فیلم و نمایشنامه‌های تصویری برای سنین مختلف جهت آموزش‌های لازم مصرف بهینه آب
- ۵- در ارتباط با نحوه مصرف آب، پیام‌های کوتاه و جذاب تلویزیونی، با استفاده از کارتون، شعر، سرودهای زیبا و علائم هشدار دهنده
- ۶- گنجاندن مباحث منابع طبیعی همچون آب، خاک و ... و اهمیت آن در کتاب‌های درسی از پیش دبستانی تا دانشگاهی
- ۷- تفکیک لوله‌های آب آشامیدنی و خوراکی از سایر موارد (مصرفی) آب در خانه‌ها، ارگان‌ها و سازمان‌های اجرایی کشور
- ۸- تنظیم الگوهای کشت و مصرف آب جهت فعالیت‌های کشاورزی و صنعتی

منابع و مأخذ

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- اصغری منقدم، محمد رضا (۱۳۸۴)، «آب و زیستگاه های شهری»، تهران، انتشارات سرا، چاپ اول.
- ۳- امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه امام خمینی (۱۳۷۸)، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ چهارم.
- ۴- الفیشاوی، محمود عبدالحمید، (۱۹۹۴)، «مشکله المیاء فی الشرق الاوسط الجزء الثانی» مرکز الدراسات الاسر انجیلی و البحوث والتوثیق، بيروت.
- ۵- الوحدة، (۱۹۸۹) ویژه نامه امنیت آبی اعراب، مقاله الاقتصادی، السیاسی العسكري فی الامن المائی العربي، مغرب شماره ۸۴
- ۶- پیام یونسکو، دریچه ای گشوده بر جهان ۱۳۷۳، شماره ۲۳۸، تهران (به نقل از نمازی، ۱۳۷۸).
- ۷- پژوهشکده مطالعات راهبردی، (۱۳۸۱)، خاورمیانه جدید و استراتژی جمهوری اسلامی ایران، تهران. گفتگو با مهرداد حاجی عرب شماره ۴۶.
- ۸- پور آدم، فاطمه (۱۳۸۴)، «آب برای زندگی» در دهه آینده، ترجمه شعار روز جهانی آب در سال ۲۰۰۵.
- ۹- جهانی، عباسقلی و همکار (۱۳۷۴)، مدیریت منابع آب و توسعه پایدار، فصلنامه آب و توسعه، تهران، امور آب وزارت نیرو سال سوم شماره ۲.
- ۱۰- جغرافیای سال دوم دبیرستان (۱۳۷۹)، تهران، انتشارات دفتر تالیف و برنامه ریزی کتب درسی وزارت آموزش و پرورش
- ۱۱- راعی مریم (۱۳۸۴)، آب در هر جا، مجله رشد آموزش مراتب، تهران شماره مسلسل ۷۳، دوره بیستم، شماره ۲، زمستان ۱۳۸۴
- ۱۲- ساری صراف، بهروز (۱۳۸۴) بحران آب و همکاری های بین المللی، تهران، اطلاعات سیاسی اقتصادی ۲۱۵-۲۱۶، سال نوزدهم شماره یازدهم و دوازدهم.
- ۱۳- شرفی محمد رضا، (۱۳۸۶)، «روش های کاربردی امر به معروف و نهی از منکر، چاپ نشده.
- ۱۴- شئونن الاوسط (۱۹۹۲)، العدد الخامس، کانون الثاني، بيروت (به نقل از نهازی ۱۳۷۸).
- ۱۵- صباح زاده، همایون (۱۳۷۹) «طرح ساماندهی و بهینه سازی کاربردی کنترل تولید، انتقال و مصرف آب و ...»، تهران. مجموعه مقالات اولین همایش علمی و تحقیقاتی بهینه سازی مصرف آب، انتشارات روابط عمومی و بین المللی شرکت آب و فاضلاب تهران.
- ۱۶- ضرابی اصغر و همکاران (۱۳۸۵)، «برنامه ریزی انتقال بین حوضه ای آب از کارون به زاینده رود»، نجف آباد، مجموعه تعاملات اولین همایش ملی جغرافیا و قرن ۲۱، انتشارات محبان- چاپ اول.
- ۱۷- قربانی لاهیجی، زین العابدین (۱۳۷۴)، «نخستین رساله اخلاق تعلیم و تربیت اسلامی» قم، انتشارات انصاریان، چاپ دوم.

- ۱۸- قرائتی محسن (۱۳۸۵)، «ده درس پیرامون امر به معروف و نهی از منکر» تهران مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن، چاپ ششم.
- ۱۹- کیافر. محمد (۱۳۷۷)، بحران آب از دیدگاه مشترک، تهران آب و توسعه شماره ۲ و ۳، تابستان و پاییز.
- ۲۰- گرجی ازندربیانی، محمد علی (۱۳۸۴)، آب، موازنیه ای شکننده در خاورمیانه، مدیریت محیط زیست، تهران روزنامه ایران، سال یازدهم، شماره ۳۲۹۷.
- ۲۱- مسعودی محمد اسحاق، (۱۳۷۸)، پژوهشی در امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه قرآن و روایات، تهران، انتشارات سازمان بین المللی تبلیغات اسلامی.
- ۲۲- مسیبی، محمد، (۱۳۸۵)، خاورمیانه و چالش منابع آب، نجف آباد، مجموعه مقالات اولین همایش جغرافیا و قرن، ۲۱، انتشارات محبان، چاپ اول.
- ۲۳- نهج البلاغه، امیرالمؤمنین حضرت علی (ع)، (۱۳۸۶)، ترجمه محمد دشتی، قم، انتشارات الهادی، چاپ سی و یکم.
- ۲۴- همایون، محمد هادی مطهری نیا، محمودی، (۱۳۸۸)، بررسی تطبیقی مساله امر به معروف و نهی از منکر در آخر الزمان، تهران، مطالعات انقلاب اسلامی سال ششم، شماره ۱۸.
- ۲۵- وزارت نیرو (۱۳۷۲)، بولتن کمیسیون آب، شورای پژوهش های علمی شماره ۴.

26- Motiee, H. (2001), the study of impacts of transferring water from wet regions to dryregions in iran. Pwit. Water and weast water eny. Depts, Tehran. Iran.